

Sygn. akt III CSK 329/16

POSTANOWIENIE

Dnia 26 lipca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący)

SSN Roman Trzaskowski

SSA Bogusław Dobrowolski (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku S. T.
przy uczestnictwie P. S. i J. S.
o stwierdzenie nabycia spadku,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 26 lipca 2017 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w K.
z dnia 22 kwietnia 2016 r., sygn. akt II Ca .../15,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 11 sierpnia 2015r. stwierdził, że spadek po M. T., zmarłej w dniu 15 lipca 2014 r., nabyła na podstawie testamentu własnoręcznego z dnia 30 maja 2011 r. wnuczka J. S. c. P. w całości.

Z ustaleń przyjętych w podstawie faktycznej postanowienia wynika, że M. T. w chwili śmierci pozostawała w związku małżeńskim z wnioskodawcą S. T. Z pierwszego małżeństwa miała syna P. S., a także miała wnuczkę J. S. Około 30 maja 2011 r. sporządziła testament holograficzny, w którym do spadku powołała swoją wnuczkę, obligując ją do ustanowienia prawa dożywotniego mieszkania na rzecz męża. Spadkodawczyni miała trudne relacje z synem, który wyjechał do USA w 1988 r. w wieku 18 lat. W latach 90-tych syn zaczął przyjeżdżać do kraju, początkowo sam, a później z córką. P. S. miał problemy alkoholowe. Podczas leczenia odwykowego był odwiedzany przez matkę. W 2010 r. wspólnie spędzili Wigilię i Sylwestra.

W maju 2011 r. u spadkodawczyni stwierdzono guza zagięcia śledzionowego nieprzepuszczającego endoskopu. W dniu 15 czerwca 2011 r. była przyjęta do szpitala, gdzie przeszła operację usunięcia zmienionego jelita grubego. Później przeszła jeszcze dwa zabiegi. Od dnia 12 lipca 2011 r. do dnia 9 września 2011 r. przebywała na oddziale opieki paliatywnej. Otrzymywała wówczas silne leki przeciwbólowe i była objęta pomocą psychologiczną.

W dniu 13 lipca 2011 r. stwierdzono w dokumentacji medycznej, że pacjentka jest pobudzona, okresowo nielogiczna. W dniu 15 lipca 2011 r., z inicjatywy wnioskodawcy spadkodawczyni przed notariusz A. P. sporządziła testament, w którym do spadku powołała swego męża. W dniu 22 sierpnia 2011 r. odnotowano w dokumentacji sugestię męża o ubezwłasnowolnieniu M. T. Po poinformowaniu jej o niekorzystnych rokowaniach onkologicznych stan zdrowia pogorszył się. Kolejnym testamentem z dnia 6 września 2011 r. powołała do dziedziczenia swego męża i wydziedziczyła syna, podając jako powód brak kontaktów przez 20 lat do 2010 r. oraz nadużywanie alkoholu.

W dniach 15 lipca 2011 r. i 6 września 2011 r. świadomość spadkodawczyni była znacznie ograniczona w wyniku ciężkiej choroby somatycznej z towarzyszącymi jej depresją i lękiem. W związku ze swoją sytuacją zdrowotną pozostawała w stanie bezradności, zależności od osób trzecich i nie była w tym okresie zdolna do wyrażenia sprzeciwu. Podpisanie testamentu uprzednio przygotowanego, któremu z uwagi na stan zdrowia nie mogła skutecznie się sprzeciwić, oznaczało, że został sporządzony w warunkach wyłączających świadome i swobodne podejmowanie decyzji i wyrażenie woli.

Sąd Rejonowy jako niewiarygodne ocenił zeznania wnioskodawcy i notariusza. Za w pełni wiarygodną, popartą dokumentacją medyczną, uznał opinię biegłej E. S.

Sąd Rejonowy w kontekście art. 926, art. 950 i art. 949 k.c. przyjął, że oba testamenty notarialne nie zostały sporządzone w warunkach swobody testowania. Wnioskodawca, od którego spadkodawczyni była zależna i niezdolna do przeciwstawienia się, powziął zamiar sprowadzenia notariusza do szpitala. Zatajał chęć jej ubezwłasnowolnienia oraz relacje z synem, które nie uzasadniały wydziedziczenia. W konsekwencji Sąd Rejonowy uznał za ważny testament holograficzny .

Sąd Okręgowy w K. postanowieniem z dnia 22 kwietnia 2016 r. oddalił apelację wnioskodawcy od orzeczenia Sądu Rejonowego.

Sąd Okręgowy ocenił jako niezasadne zarzuty dotyczące naruszenia przez ten Sąd art. 233 § 1 i art. 328 § 2 k.p.c. Wnioskodawca nieskutecznie wskazywał na pominięcie wniosków dowodowych dotyczących świadków, ponieważ zostali oni zgłoszeni po upływie udzielonego stronom terminu (art. 207 § 6 k.p.c.).

Sąd Okręgowy zaaprobował ocenę zeznań notariusza, która nie była w stanie wyjaśnić relacji między sporządzonymi testamentami. Podobnie odniósł się do wyjaśnień wnioskodawcy, który zataił fakt sporządzenia dwóch testamentów notarialnych oraz nie wyjaśnił przyczyn zamiaru ubezwłasnowolnienia spadkodawczyni.

Sąd Okręgowy uznał za miarodajną opinię biegłej psychiatry E. S. Biegła dokonała analizy dokumentacji medycznej, wskazując na zapisy dotyczące stanu

zdrowia spadkodawczyni w poszczególnych dniach pobytu w szpitalu. Ustosunkowała się do zarzutów wnioskodawcy do jej opinii. Sąd Okręgowy uznał te zarzuty za nieuzasadnione. Na podstawie art. 381 k.p.c. pominął żądanie wnioskodawcy dopuszczenia dowodu z opinii innego biegłego, ponieważ nie zgłosił tego żądania w postępowaniu pierwszo - instancyjnym.

Sąd Okręgowy podzielił stanowisko Sądu Rejonowego, iż w obu przypadkach sporządzenia testamentów notarialnych doszło u spadkodawczyni do znacznego ograniczenia świadomości co do podjęcia i wyrażenia woli. Było to spowodowane ciężką chorobą somatyczną z depresją i lękiem. Jednocześnie doszło do wyłączenia swobody w podejmowaniu decyzji i wyrażeniu woli, co było spowodowane skrajnym osłabieniem, bezradnością i koniecznością korzystania z pełnej opieki otoczenia. Stan taki powodował, że wnioskodawczyni była podatna na naciski i sugestie osób znaczących dla niej i była niezdolna do wyrażenia sprzeciwu.

Na tej podstawie Sąd Okręgowy za niezasadny uznał zarzut naruszenia przez Sąd Rejonowy art. 945 § 1 pkt 1 k.c.

Skargę kasacyjną na postanowienie Sądu Okręgowego wywiódł wnioskodawca. Zarzucił wyłącznie naruszenie przepisów postępowania, a mianowicie art. 235 § 1 w zw. z art. 236 k.p.c. polegające na wydaniu końcowego postanowienia w oparciu o dokumentację medyczną niedopuszczoną jako dowód w sprawie, art. 227 w zw. z art. 285 § 1 w zw. z art. 286 w zw. z art. 382 oraz art. 278 k.p.c. polegające na oddaleniu wniosku dowodowego wnioskodawcy w przedmiocie dopuszczenia i przeprowadzenia dowodu z opinii kolejnego biegłego oraz nieuzupełnieniu materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie przez Sąd drugiej instancji i oparcie swego rozstrzygnięcia wyłącznie na materiale dowodowym Sądu pierwszej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W ramach drugiej podstawy skargi kasacyjnej skarżący może skutecznie powoływać się tylko na uchybienia procesowe sądu drugiej instancji, przy czym musi wykazać, że konsekwencje wskazanych błędów procesowych były tego rodzaju (lub skali), że kształtowały lub współkształtowały treść kwestionowanego

orzeczenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 1997 r., I CKN 57/96, OSNC z 1997, Nr 6–7, poz. 82; z dnia 11 marca 1997 r., III CKN 13/97, OSNC 1997, Nr 8, poz. 114 oraz z dnia 2 lutego 1997 r., II CKN 98/96, OSNC 1997, Nr 10, poz. 144; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 1996 r., III CKN 21/96, OSNC 1997, Nr 4, poz. 45).

Wnioskodawca w skardze kasacyjnej zawarł zarzuty naruszenia przez Sąd Okręgowy przepisów postępowania dotyczące gromadzenia materiału dowodowego. W pierwszej kolejności zarzuca temu Sądowi nieprawidłowości w zakresie przeprowadzania dowodów polegające na stwierdzeniu nabycia spadku w oparciu o dokumentację medyczną niedopuszczoną jako dowód w sprawie. Postępowanie dowodowe dotyczące stanu zdrowia spadkodawczyni było prowadzone wyłącznie przez Sąd pierwszej instancji. Sąd Okręgowy nie dopuszczał w tym zakresie dowodów. W apelacji wnioskodawcy od postanowienia Sądu Rejonowego nie zostały zawarte zarzuty dotyczące nieprawidłowości tego Sądu polegające na niewydawaniu postanowień dowodowych. Dopiero w postępowaniu kasacyjnym czyniony jest zarzut niedopuszczenia dowodów z dokumentacji medycznej. Zarzut ten nie mógł być uwzględniony, ponieważ w istocie dotyczy nieprawidłowości w postępowaniu pierwszo - instancyjnym, natomiast przedmiotem skargi kasacyjnej jest orzeczenie Sądu Okręgowego wydane w postępowaniu apelacyjnym i wadliwości tego postępowania skarga kasacyjna powinna dotyczyć.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego prezentowany jest pogląd, że przeprowadzenie dowodu bez wydania postanowienia przewidzianego w art. 236 k.p.c. nie jest z reguły uchybieniem mogącym mieć wpływ na wynik sprawy, pod warunkiem jednak, że zebrany i rozpatrzony materiał dowodowy będący podstawą orzekania podlegał regułom kontradiktoryjności procesu. Musi być spełniony wymóg, żeby poszczególne dowody przedstawione przez jedną stronę mogły być poznane przez drugą stronę, a w wypadku przeprowadzenia dowodu z urzędu – przez obie strony (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2014 r., III CSK 92/14, niepubl. i z dnia 17 stycznia 2017 r. IV CSK 54/16, niepubl., postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2016 r., III CSK 413/14, niepubl.). Zakładając obowiązek Sądu Okręgowego wydania postanowienia dowodowego dotyczącego

dokumentacji medycznej w ramach przewidzianej w art. 382 k.p.c. konieczności rozważenia całości zgromadzonego materiału pod kątem jego wartości dowodowej i znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, to trzeba stwierdzić, iż dokumentacja ta znajduje się w aktach sprawy, Sądy *meritii* oraz strony miały możliwość zapoznać się z nią, zaś biegła na jej podstawie sporządziła opinię. Wbrew twierdzeniom skarżącego materiał ten podlegał więc regułom kontradyktoryjnego postępowania, ponieważ wszystkie strony mogły odnośnie do jego zawartości i treści wyrazić własne stanowisko.

Sąd Najwyższy uznał za nieuzasadniony zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 227 w zw. z art. 285 § 1 w zw. z art. 286 k.p.c. polegający na oddaleniu wniosku dowodowego o dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z opinii kolejnego biegłego. Wnioskodawca przed Sądem Rejonowym kwestionował opinię biegłej psychiatry E. S., jednak nie zgłosił przed tym Sądem wniosku o dopuszczenie dowodu z opinii innego biegłego. Taki wniosek został sformułowany w apelacji. Sąd Okręgowy pominął ten wniosek na podstawie art. 381 k.p.c., uznając, że był spóźniony. W skardze kasacyjnej nie został zawarty zarzut naruszenia tego ostatniego przepisu przez Sąd Okręgowy, co uniemożliwia ocenę zasadności zaniechania uzupełnienia materiału dowodowego. Trzeba też zwrócić uwagę na to, że możliwość powołania się na uchybienia sądu drugiej instancji dotyczące tych przepisów w ramach drugiej podstawy kasacyjnej uzależniona jest od tego, czy w postępowaniu apelacyjnym strona zgłosiła do protokołu umotywowane zastrzeżenie na podstawie art. 162 k.p.c. Utrata stosownego zarzutu uchybienia określonym przepisom procesowym w dalszym toku postępowania dotyczy bowiem nie tylko postępowania apelacyjnego, ale także postępowania kasacyjnego (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 października 2005 r., III CZP 55/05, OSNC 2006, Nr 9, poz. 144; wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 grudnia 2005 r., III CK 90/04, niepubl.; z dnia 30 września 2004 r., IV CK 710/03, niepubl.). Brak umotywowanych zastrzeżeń wnioskodawcy do postanowienia Sądu Okręgowego o pominięciu zgłoszonego w apelacji wniosku dowodowego czyni nieskutecznym omawiany zarzut niedopuszczenia dowodu z opinii innego biegłego.

Sąd Najwyższy nie uwzględnił zarzutu naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 278 § 1 w zw. z art. 285 § 1 w zw. z art. 286 § 1 k.p.c. polegającego na

nieuzupełnieniu materiału dowodowego i oparciu rozstrzygnięcia wyłącznie na materiale dowodowym Sądu pierwszej instancji. Wyjaśniono już, że Sąd Okręgowy miał podstawy pominąć wniosek dowodowy dotyczący nowej opinii zawarty w apelacji, ponieważ wnioskodawca nie zgłosił go przed Sądem Rejonowym. Trzeba też stwierdzić, iż Sąd Okręgowy pozytywnie ocenił opinię biegłej w kontekście wskazanych w orzecznictwie kryteriów zgodności z zasadami logiki i wiedzy powszechnej, poziomu wiedzy biegłej, podstaw teoretycznych opinii, a także sposobu motywowania oraz stopnia stanowczości wyrażonych w niej wniosków (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2000 r., I CKN 1170/98, OSNC z 2001 r., Nr 4, poz. 64).

Zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c. w postępowaniu kasacyjnym niedopuszczalne jest badanie zasadności dokonanych ustaleń faktycznych i dowodów. Jednakże w związku z zarzutami dotyczącymi naruszenia przepisów postępowania konieczna jest analiza prawidłowości dokonania ustaleń faktycznych. Bez jej przeprowadzenia nie można stwierdzić, czy naruszenie przepisów postępowania mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Związanie ustaleniami faktycznymi nie wyłącza kontroli zgodności z prawem postępowania, w którym zostały one dokonane, w przeciwnym razie wyłączona byłaby druga podstawa skargi kasacyjnej, zawierająca tylko ograniczenie w postaci wpływu uchybienia na treść rozstrzygnięcia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2008 r., I CSK 500/07, niepubl.).

W związku z zarzutem naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 278 § 1 k.p.c. odnieść się trzeba do treści opinii biegłej E. S. Sąd Najwyższy nie znalazł podstaw, aby zakwestionować stanowisko Sądu Okręgowego odnośnie mocy dowodowej jej opinii. Odmienny pogląd skarżącego jest jedynie wyrazem jego przekonania co do braków opinii. W skardze kasacyjnej nie zostały przytoczone konkretne okoliczności i argumenty wskazujące na inny stan zdrowia spadkodawczyni w chwili sporządzenia testamentów niż przyjęła to biegła. Kompleksowa analiza całej opinii wskazuje, że końcowe wnioski biegłej mają pełne oparcie w jej treści.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy uznał, że skarga kasacyjna nie zawiera uzasadnionych podstaw. Dlatego została oddalona zgodnie z art. 398¹⁴ k.p.c.

kc

aj